

КОРПОРАТИВНИЙ СЕКТОР: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ЗАГРОЗИ КОРПОРАТИВНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВ

CORPORATE SECTOR: DEVELOPMENT TRENDS AND THREATS OF CORPORATE SECURITY OF ENTERPRISES

Шира Т.Б.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку і оподаткування,
Українська академія друкарства

Shyra Taras

PhD in Economics, Associate Professor, Department
of Financial and Economic Security, Accounting and Taxation,
Ukrainian Academy of Printing

Трансформаційні процеси національної економіки сприяли розвитку корпоративного сектору, значення якого для стабілізації економічної ситуації в країні зростає. Функціонування корпорацій та корпоративних об'єднань у нашій країні характеризується низкою суттєвих відмінностей. Узагальнення та систематизація офіційних статистичних даних дали змогу визначити основні тенденції розвитку корпоративного сектору, що стало основою для обґрунтування важливості розроблення теоретико-методологічних основ забезпечення корпоративної безпеки підприємств. Визначено переваги та недоліки корпорацій порівняно з іншими формами підприємницької діяльності. Обґрунтовано, що внаслідок недостатнього рівня розвитку фондового ринку українськими корпораціями та корпоративними об'єднаннями не використовується така найбільш суттєва перевага, як ефективно залучення капіталу. З'ясовано, що сьогодні однією з ключових загроз корпоративній безпеці українських підприємств є неузгодженість інтересів між різними групами акціонерів та менеджментом.

Ключові слова: безпека, корпорація, корпоративна безпека, інтерес, загроза, акціонер.

Трансформационные процессы национальной экономики способствовали развитию корпоративного сектора, значение которого для стабилизации экономической ситуации в стране растет. Функционирование корпораций и корпоративных объединений в нашей стране характеризуется рядом существенных отличий. Обобщение и систематизация официальных статистических данных позволили определить основные тенденции развития корпоративного сектора, которые стали основой для обоснования важности разработки теоретико-методологических основ обеспечения корпоративной безопасности предприятий. Обосновано, что вследствие недостаточного уровня развития фондового рынка украинскими корпорациями и корпоративными объединениями не используется такое наиболее существенное преимущество, как эффективное привлечение капитала. Установлено, что одной из ключевых угроз корпоративной безопасности украинских предприятий сегодня является несогласованность интересов между различными группами акционеров и менеджмента.

Ключевые слова: безопасность, корпорация, корпоративная безопасность, интерес, угроза, акционер.

Transformation processes of the national economy have contributed to the development of the corporate sector, whose importance for the stabilization of the economic situation in the country is growing. The functioning of corporations and corporate associations in our country is characterized by a number of significant differences. The purpose of the study is to identify, on the basis of official statistics, trends in the corporate sector in Ukraine and to identify key threats to corporate security. To achieve this goal, the following methods were used: induction and deduction, comparison and systematization – in the study of the essential characteristics of the term “corporation”; synthesis and analysis – to identify trends and current level of development of the corporate sector; morphological analysis – to clarify the advantages and disadvantages of corporations and the essence of key threats to corporate security; graphic – for visual presentation of theoretical and methodical material; abstract-logical – for theoretical generalizations and conclusions of the study. Generalization and systematization of official statistics allowed us to identify the main trends in the development of the corporate sector, which became the basis for substantiating

the importance of paying attention to the development of theoretical and methodological bases for ensuring corporate security. The advantages and disadvantages of corporations are compared with other forms of business activity. It is justified that Ukrainian corporations and corporate associations do not use the most significant advantage of "effective raising of capital" due to the insufficient level of stock market development. It is revealed that one of the key threats to the corporate security of Ukrainian enterprises today is a mismatch of interests between different shareholder groups and management. Small shareholders are effectively deprived of the opportunity to influence the activities of corporations, and large shareholders interfere with management and directly affect management. It is justified that the key among the external threats to corporate security is the "insufficient level of stock market development" and the "high level of dependence on bank loans", which are interrelated. Priority of deepening of theoretical developments in the field of corporate security has been proved, with the aim of forming safe conditions for a large part of the business structure in Ukraine.

Key words: security, corporation, corporate security, interest, threat, shareholder.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Історія розвитку корпоративного сектору в Україні є порівняно короткою, а поточні проблеми є наслідками як трансформаційних процесів у національній економіці, так і змін у світовому економічному просторі. Складні умови розвитку актуалізують необхідність приділення уваги формуванню безпечних умов для кожного суб'єкта господарювання, тобто корпоративній безпеці.

Розроблення необхідної методологічної бази забезпечення корпоративної безпеки покликано сформуванню необхідних безпечних умов стійкого розвитку кожного підприємства, тим самим забезпечивши стабілізацію економічних, політичних і соціальних процесів у країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питанням забезпечення безпеки підприємств багато уваги приділяють вітчизняні та закордонні вчені, зокрема: Л. Абалкін, О. Ареф'єва, І. Бінько, З. Варналій, О. Власюк, Т. Васильців, З. Герасимчук, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, З. Живко, О. Захаров, В. Ковальов, Г. Козаченко, О. Ляшенко, В. Мунтіян, Є. Олейников, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, В. Франчук, Л. Шемаєва, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та ін. Однак доцільно відзначити недостатню увагу науковців щодо визначення поняття «корпоративна безпека» та формуванню відповідного теоретико-методологічного базису її забезпечення в умовах українських підприємств.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті – на основі офіційних статистичних даних визначити тенденції розвитку корпоративного сектору в Україні та ідентифікувати ключові загрози корпоративній безпеці підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Свідченням розвитку корпоративного сектору в Україні є офіційні статистичні дані, узагальнення яких дає змогу відслідковувати зміну кількості корпорацій та корпоративних об'єднань, порівнювати фактичні тенденції зі зміною кількості юридичних осіб загалом (рис. 1).

Згідно з даними Державної служби статистики [8], попри схожість у тенденціях зміни кількості всіх юридичних осіб та корпорацій і корпоративних об'єднань, темпи росту корпоративного сектору є більш високими. Так, на 1 січня 2019 р. темп росту кількості всіх юридичних осіб становив 1,05, тоді як корпоративного сектору – 1,09. Зазначене спричинило поетапне збільшення частки корпорацій та корпоративних об'єднань у загальній сукупності із 40,11% на 1 січня 2013 р. до 50,35% на аналогічну дату 2019 р., що є переконливим свідченням необхідності створення теоретичної бази для вдосконалення забезпечення корпоративної безпеки цієї групи юридичних осіб.

Уважаємо, що корпоративний сектор національної економіки об'єднує функціонування юридичних осіб різних організаційних форм, до числа яких доцільно віднести: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства, асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання юридичних осіб, дані стосовно зміни кількості яких узагальнено та представлено в табл. 1.

Найбільш чисельними в складі корпоративного сектору можна вважати дві групи: «акціонерне товариство» та «товариство з обмеженою відповідальністю».

Цікавим є той факт, що обом зазначеним групам притаманні відмінні тенденції щодо зміни кількості підприємств. Зменшення кількості акціонерних товариств із 25 531 на початок 2013 р. до 14 310 на аналогічний момент часу в 2019 р., тобто на 43,95%, можна пояснити, передусім, зміною законодавчого поля, що визначало їхню фінансово-господарську діяльність: від приватизаційного процесу до концентрації контрольного пакету акцій окремою групою учасників із подальшою зміною організаційної форми, зокрема на товариство з обмеженою відповідальністю.

У зміні кількості товариств з обмеженою відповідальністю можна прослідкувати наявність кількох хвиль: зростання впродовж 2013–2015 рр., зменшення у 2016-му з подальшим збільшенням у 2017–2019 рр. Темп при-

росту кількості товариств з обмеженою відповідальністю у 2019 р. порівняно з 2016 р. становив 29,5%, що засвідчує життєздатність саме цієї організаційної форми в умовах національної економіки. Водночас факт надання переваги українськими підприємцями організації товариств з обмеженою відповідальністю вказує на фактичну недовіру до державних інституцій, які повинні формувати необхідне безпечне середовище функціонування та розвитку підприємницьких структур, нездатність повною мірою використати всі переваги корпорації, які будуть ретельно розглянуті в подальшому. Це й же факт указує і на відмінності в розвитку національного корпоративного сектору порівняно з країнами – лідерами економічного розвитку, де акціонерні товариства акумулюють більшу частину капіталу та забезпечують досягнення загальних інтересів усіх учасників.

У структурі корпоративного сектору (рис. 2) найбільшу частку посідають згадані вище групи «акціонерне товариство» та «товариство з обмеженою відповідальністю», частка яких, наприклад, на 1 січня 2019 р. становила відповідно 2,19% та 96,71%. Питому вагу інших організаційних форм можна вважати мізерною, яка не досягає і 1%.

Збільшення кількості товариств з обмеженою відповідальністю в межах досліджуваного часового періоду спричинила зростання їхньої частки, зокрема з 93,19% на 1 січня 2013 р. до 96,71% на аналогічну дату 2019 р.

Здійснене узагальнення наукового доробку закордонних та українських учених [1, с. 54; 3, с. 112; 4, с. 21; 5, с. 166; 6, с. 26; 9, с. 162] дало змогу виділити низку переваг корпорації порівняно з іншими формами підприємницької діяльності:

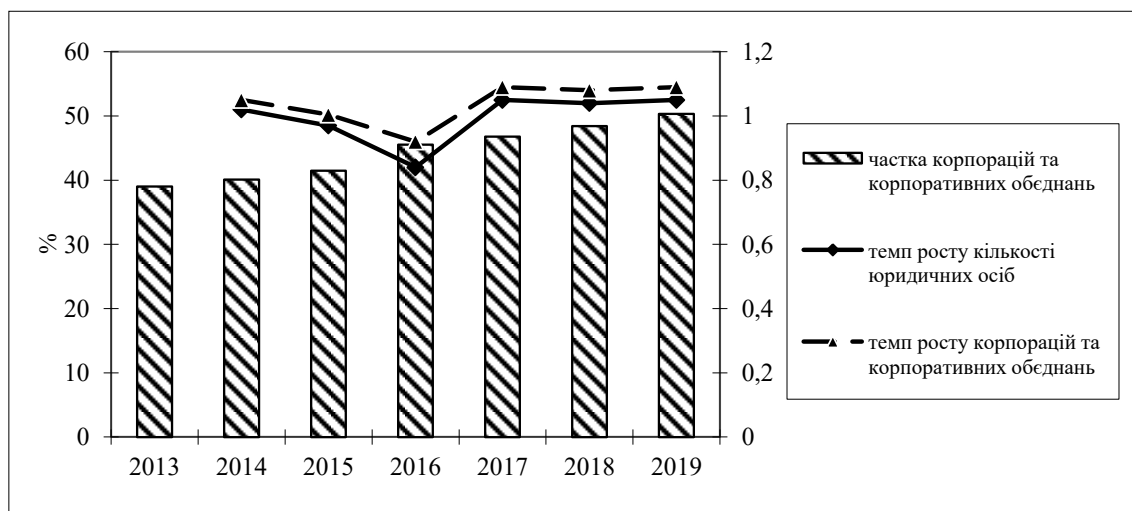

Рис. 1. Динаміка кількості юридичних осіб, у т. ч. корпорацій та корпоративних об'єднань (станом на 1 січня) [8]

Таблиця 1

Динаміка корпоративного сектору України (станом на 1 січня) [8]

Вид об'єднання	Роки				
	2013	2015	2016	2017	2019
Акціонерне товариство	25531	23110	15571	15206	14310
Товариство з обмеженою відповідальністю	488781	519607	488205	532401	632231
Товариство з додатковою відповідальністю	1539	1589	1336	1392	1502
Повне товариство	2074	1941	1361	1378	1322
Командитне товариство	638	595	387	384	370
Асоціація	3194	3108	2260	2331	2422
Корпорація	852	777	560	564	556
Консорціум	93	90	66	69	73
Концерн	359	327	195	195	188
Інші об'єднання юридичних осіб	1412	1275	756	767	750
Разом	524473	552419	510697	554687	653724

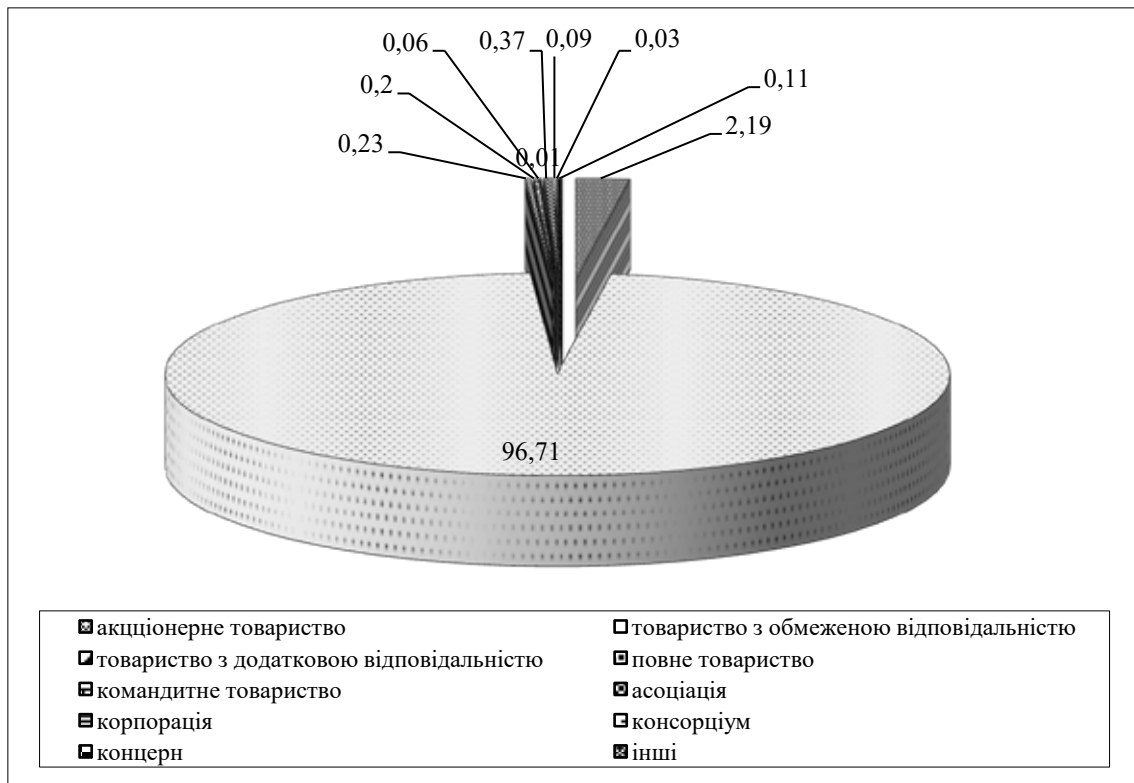

Рис. 2. Структура корпоративного сектору за організаційними формами господарювання (станом на 1 січня 2019 р.), % [8]

- ефективного залучення капіталу;
- обмежена відповідальність учасників (у межах корпоративних прав);
- масове виробництво на основі використання високих технологій за рахунок значних інвестицій;
- стійкість за рахунок використання інструменту внутрішнього та міжгалузевого переливу капіталу;
- оптимальна форма поєднання суспільних інтересів в особі держави, підприємницьких структур, менеджерів та працівників;
- централізація управління;
- незалежність від кожного індивідуального власника;
- конкурентні переваги за рахунок економії на витратах виробництва та збуту;
- міжгалузевий та транснаціональний характер діяльності;
- відсутність часових обмежень існування;
- існування незалежно від зміни складу та кількості учасників;
- можливість залучення широких верств населення.

Доцільно зробити застереження, що визначений перелік переваг характерний для корпорацій, які здійснюють діяльність у країнах – лідерах економічного розвитку. Економічна ситуація в нашій країні, процес створення та розвитку корпоративного сектору, як і національна модель корпоративного управління, характеризуються

суттєвими відмінностями, що певним чином нівелюють окремі переваги, на чому буде наголошено в подальшому.

Поруч із перевагами вважаємо за доцільне відзначити і наявність певних недоліків, які були визначені на основі узагальнення наукового доробку [1, с. 54; 3, с. 112; 4, с. 21; 5, с. 166; 6, с. 26; 9, с. 162]:

- складність та тривалість процесу реєстрації;
- складність механізму корпоративного управління;
- загроза ігнорування інтересів міноритарних акціонерів;
- подвійне оподаткування (доходів товариства та дивідендів акціонерів);
- відмінність у формі винагороди менеджерів та акціонерів;
- високі адміністративні витрати;
- більш суттєвий контроль із боку держави;
- оприлюднення інформації щодо фінансового стану.

Серед найбільш суттєвих недоліків, які можуть сформувати основу для виникнення загроз й посилення негативного впливу на корпоративну безпеку українських підприємств, доцільно відзначити, перш за все, наявність конфліктів між учасниками корпоративних відносин. Дрібні акціонери фактично позбавлені можливості впливати на діяльність корпорацій, а великі акціонери втручаються в управління та безпосередньо впливають на менеджмент.

Наступний етап дослідження передбачає надання загальної характеристики розвитку фондового ринку для з'ясування окремих аспектів фінансово-господарської діяльності корпорацій, зокрема їх здатності залучати капітал як однієї з найбільш важливих переваг.

Відповідно до класифікації рейтингової агенції Standard & Poor's, фондовий ринок України віднесено до групи «граничний ринок», тобто дрібних. Свідченням приналежності до цієї групи є обсяги фондового ринку порівняно з величиною ВВП (рис. 3).

Суттєве зменшення обсягу торгів на ринку цінних паперів у 2017–2018 рр. можна пояснити законодавчими змінами, зокрема щодо неврахування депозитних сертифікатів Національного банку України. Попри це, обсяги ринку цінних паперів є критично низькими, а темпи зростання у 2018 р. порівняно з 2017 р. на 26% – недостатніми. Вважаємо, що для визначення суті загроз корпоративній безпеці українських підприємств доцільно, крім загальної характеристики динаміки фондового ринку, зосередити увагу й на його структурі в розрізі основних фінансових інструментів (рис. 4).

У 2018 р. 69% обсягу торгів на ринку цінних паперів було пов'язано з ОВДП. Акції й акції КІФ становили лише 15%, векселів – 3% та облігації підприємств – 6%, що засвідчує відсутність інтересу населення до інвестування коштів. Причинами можна вважати результати непрозорої приватизації, відсутність реальних механізмів впливу дрібних акціонерів на діяльність корпоративних структур та нездатність самих підприємств стати інвестиційно привабливими. Для порівняння: у структурі загального обсягу торгів США частка операцій з акціями перевищує 70%.

Незадовільний рівень розвитку фондового ринку в Україні можна пояснити суттєвими недоліками в нормативно-правовій базі, недостатньою ефективністю механізму котирування цінних паперів, фактичною залежністю від світового фондового ринку. Ці аспекти знайшли підтвердження у результатах аналізу національної системи України щодо міжнародних вимог FATF, згідно з якими було встановлено рівень відповідності: «... а) правової системи – 83%; б) фінансової системи – 68%; інституційної системи – 78%; міжнародного співробітництва – 79%» [2].

Представлені аналітичні дані дають змогу стверджувати, що в українського корпоративного сектору відсутня така перевага, як ефективно залучення капіталу.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що сьогодні реальними є такі загрози корпоративній безпеці українських підприємств, як недостатній рівень розвитку фондового ринку та високий рівень залежності від банківських кредитів, які взаємопов'язані між собою.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В Україні корпоративний сектор характеризується позитивною динамікою збільшення кількості корпорацій та корпоративних об'єднань, але на відміну від країн – лідерів економічного розвитку його ще не можна вважати необхідним локомотивом позитивних економічних зрушень у національній економіці. Основними перешкодами можна вважати й недостатню увагу проблемі забезпечення корпоративної безпеки, яка проявляється у суттєвому негативному впливі внутрішніх та зовнішніх загроз. До таких загроз було віднесено недостатній рівень розвитку фондового ринку та високу залежність

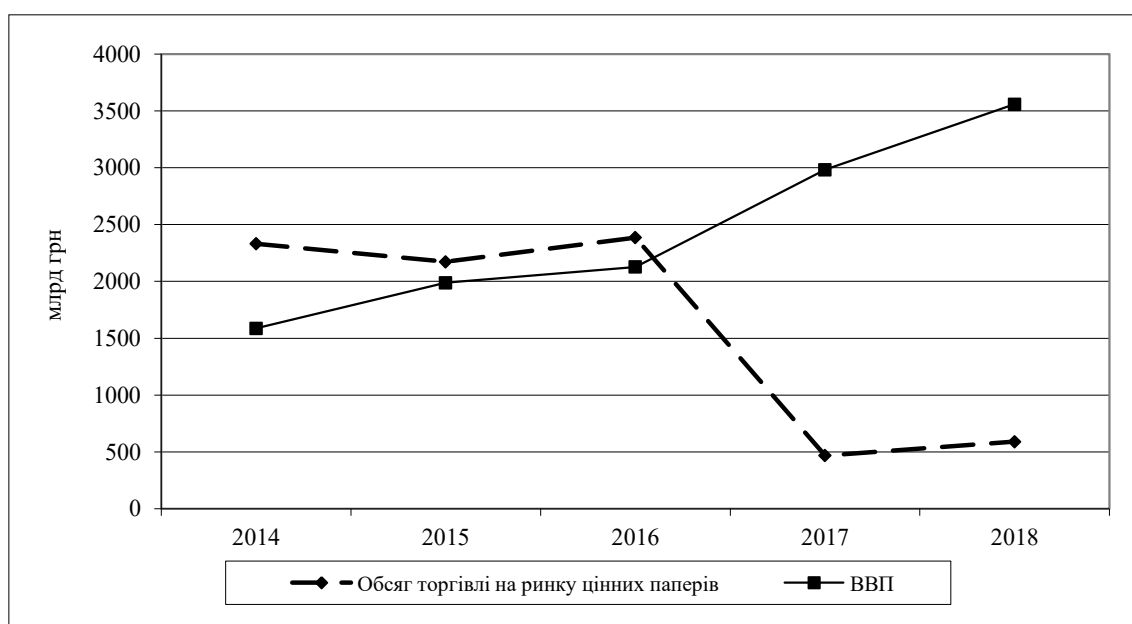

Рис. 3. Обсяги ВВП та торгів на ринку цінних паперів, млрд грн, [7]

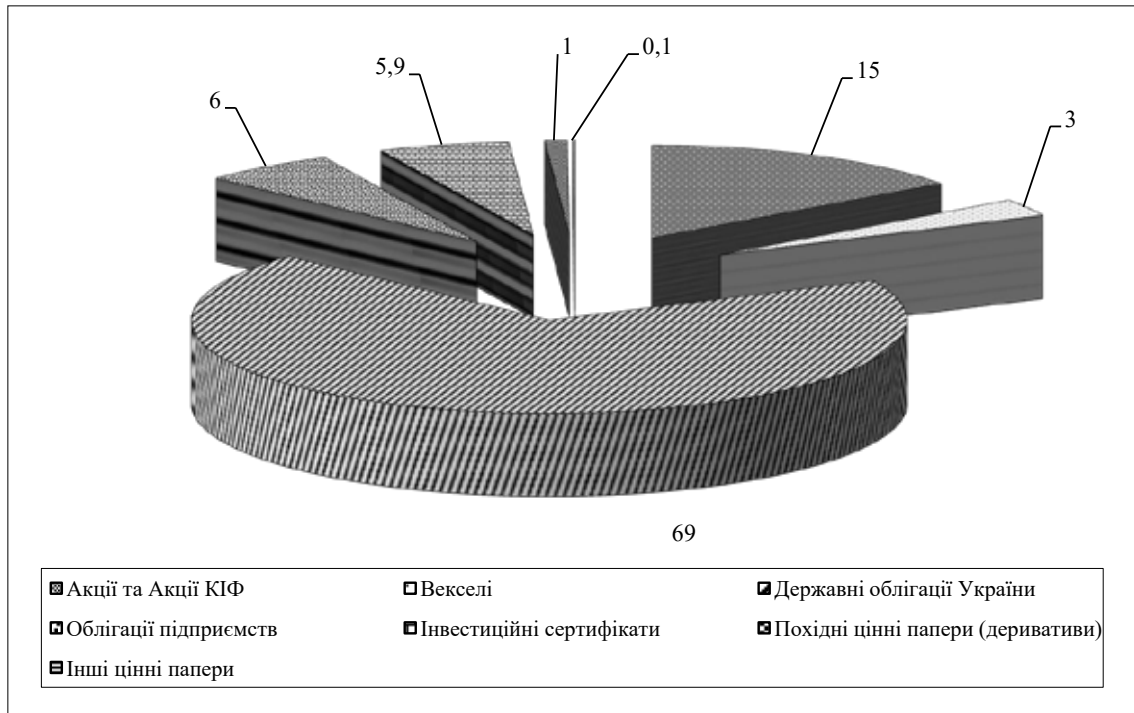

Рис. 4. Структура обсягу торгів на ринку цінних паперів з фінансовими інструментами у 2018 р., %, [7]

від банківських кредитів. Український корпоративний сектор позбавлений такої суттєвої переваги, як ефективне залучення капіталу та характеризується наявністю корпоративних конфліктів між акціонерами та менеджментом.

Відповідно до цього, подальші дослідження доцільно зосередити на розробленні механізмів протидії загрозам для стабілізації ситуації та формування безпечних умов розвитку корпоративного сектору.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ареф'єва О.В., Кузьменко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств. Київ : Європ. ун-т, 2005. 170 с.
2. Вітюк Н. Фондовий ринок України і перспективи його розвитку. URL : <http://libfor.com/index.php?newsid=1532> (дата звернення: 26.08.2019).
3. Гольцберг М.А. Акционерные товарищества. Операции с ценными бумагами. Фондовая биржа. Киев, 1992. 112 с.
4. Довгань Л.Є., Пастухова В.В., Савчук Л.М. Корпоративне управління : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2007. 174 с.
5. Кравчук П.Я. Сутність та передумови виникнення поняття корпоративної безпеки підприємства. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки*. 2005. № 1. С. 165–170.
6. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства : монографія / за заг. ред. А.М. Штангрета. Львів : Укр. акад. друкарства, 2017. 276 с.
7. Річний звіт НКЦПФР за 2018 рік. URL : nssmc.gov.ua/reports (дата звернення: 26.08.2019).
8. Статистична інформація. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 26.08.2019).
9. Франчук В.І. Теоретичні засади корпоративної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 7. С. 161–167.

REFERENCES:

1. Aref'yeva O. V., Kuz'menko T. B. (2005), Planuvannya ekonomichnoyi bezpeky` pidpry`emstv [Planning of economic security of enterprises]. Vy`d-vo Yevrop. un-tu, Kyuyiv, [in Ukrainian].
2. Vityuk N. Fondovy`j ry`nok Ukrayiny` i perspekty`vy` jogo rozvy`tku [Ukraine's stock market and prospects for its development]. Available at: <http://libfor.com/index.php?newsid=1532>. (accessed 26 august 2019). [in Ukrainian].
3. Gol'cberg M. A. (1992), Akcionernye tovarishhestva. Operacii s cennymi bumagami. Fondovaja birzha [Joint-stock companies Securities Transactions. Stock Exchange]. Kyuyiv, [in Ukrainian].

4. Dovgan` L. Ye., Pastuxova V. V., Savchuk L. M. (2007), Korporaty`vne upravlinnya [*Corporate management*]. Kondor, Kyiv, [in Ukrainian].
5. Kravchuk P.Ya. (2005), Sutnist` ta peredumovy` vy`ny`knennya ponyattya korporaty`vnoyi bezpeky` pidpry`emstva [*The essence and prerequisites for the emergence of the concept of enterprise corporate security*]. Naukovy`j visny`k Voly`ns`kogo derzh. un-tu im. Lesi Ukrayinky`. 2005, Vol. 1: 165–170 [in Ukrainian].
6. Shtanhreta, A. M. (2017), Oblikovo-analitychne zabezpechennya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryemstva [*Accounting and analytical support for managing the economic security of the enterprise*]. Ukr. akad. druzarstva, L`viv, [in Ukrainian].
7. Richny`j zvit NKCzPFR za 2018 rik [*NCSSMC Annual Report 2018*]. Available at: nssmc.gov.ua/reports. (accessed 26 august 2019). [in Ukrainian].
8. Staty`sty`chna informaciya [Statistical information] (accessed 26 august 2019). [in Ukrainian].
9. Franchuk V. I. (2009), Teorety`chni zasady` korporaty`vnoyi bezpeky` [*Theoretical foundations of corporate security*]. Aktual`ni problemy` ekonomiky. 2009, Vol. 7: 161–167 [in Ukrainian].